Pregledni rad
Primljen: 25. listopada 2024.
Prihvaćen: 14. veljače 2025.

Vitomir Tafra, mag. oec.
Europska poslovna škola Zagreb – EBUS
vitomir.tafra@zrinski.hr
https://orcid.org/0000-0002-8803-4541

doc. dr. sc. Ivana J. Brkić
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment u Novom Sadu
ivana.j.milosevic@fimek.edu.rs
https://orcid.org/0000-0002-5319-7893

ANALIZA PONUDE I POTRAŽNJE PROGRAMA OBRAZOVANJA ODRASLIH U EUROPSKOJ UNIJI

Sažetak: *Obrazovanje odraslih u Europskoj uniji ključan je element u razvoju ljudskih resursa i poboljšanju konkurentnosti na tržištu rada. Ovo istraživanje analizira ponudu i potražnju za programima obrazovanja odraslih u EU, identificira ključne trendove, izazove i prilike te pruža preporuke za poboljšanje tih programa. Pregledom literature, analizom podataka i studijama slučaja iz nekoliko država članica rad pokazuje kako obrazovanje odraslih doprinosi socijalnoj uključenosti, ekonomskom razvoju i poboljšanju kompetencija populacije. Zaključci sugeriraju da su daljnja ulaganja i prilagodba obrazovnih politika nužni kako bi se osigurala dostupnost i kvaliteta obrazovanja za sve odrasle osobe u EU.*

Ključne riječi: *obrazovanje odraslih, cjeloživotno učenje, tržište rada, razvoj vještina, obrazovne politike*

UVOD

Ponuda i potražnja za programima obrazovanja odraslih u Europi igraju ključnu ulogu u poboljšanju vještina i kompetencija stanovništva, što je posebno važno u kontekstu stalnih promjena na tržištu rada i društvenih izazova. Obrazovanje odraslih doprinosi socijalnoj uključenosti, ekonomskoj stabilnosti i osobnom razvoju pružajući pojedincima priliku za stjecanje novih vještina, prekvalifikaciju i kontinuirani profesionalni razvoj. Ovaj rad analizira ponudu i potražnju programa obrazovanja odraslih u Europi, s posebnim naglaskom

na ključne inicijative, trendove i izazove.Obrazovanje odraslih u Europskoj uniji suočava se s brojnim izazovima, ali istovremeno nudi značajne prilike za razvoj ključnih kompetencija neophodnih za napredak i uspjeh na tržištu rada. Ključne inicijative i strategije već su uspostavljene, no dodatna ulaganja i prilagodbe nužni su kako bi se osigurala dostupnost i kvaliteta obrazovanja za sve odrasle osobe. Povećanje aktivnog sudjelovanja u obrazovanju odraslih ključno je za socijalnu uključenost i gospodarski razvoj u Europi.Obrazovanje odraslih sastavni je dio politike cjeloživotnog učenja Europske komisije i obuhvaća formalno, neformalno i informalno učenje s ciljem poboljšanja osnovnih vještina, stjecanja novih kvalifikacija te unaprjeđenja i razvoja sposobnosti za uspješnije zapošljavanje. Potražnja za obrazovanjem odraslih raste, a Europska komisija, sa svojim ciljevima povećanja konkurentnosti i zapošljivosti, socijalne uključenosti, aktivnog građanstva i osobnog razvoja, prednjači u stvaranju uspješnijeg sustava obrazovanja odraslih u državama članicama Europske unije.

Glavne značajke uspješnog sustava obrazovanja odraslih prema Europskoj su komisiji: fleksibilnost, visoka kvaliteta, izvrsna nastava te poboljšana uloga lokalnih vlasti, zaposlenika, socijalnih partnera, građana i kulturnih organizacija. Preporuka Vijeća Europske unije od 19. prosinca 2016. o novim prilikama za obrazovanje odraslih definira tri razine osposobljavanja: procjenu vještina, ponudu obrazovanja i vrednovanje te priznavanje. Procjena vještina omogućava sudionicima da identificiraju postojeće kompetencije koje već posjeduju i potencijalnu potrebu za njihovim unaprjeđenjem. Ponuda obrazovanja prilagođena je potrebama sudionika kako bi im se omogućilo fleksibilno i kvalitetno obrazovanje i osposobljavanje, dok vrednovanje i priznavanje novostečenih vještina omogućava sudionicima njihovu primjenu na tržištu rada ili za nastavak školovanja.

Europska komisija nastavlja pratiti razvoj programa obrazovanja odraslih uspostavljanjem ključnih kompetencija u cjeloživotnom učenju, među kojima su najvažnije: pismenost, višejezična kompetencija, matematička kompetencija te kompetencije u znanosti, tehnologiji i inženjerstvu, digitalna kompetencija, osobna i socijalna kompetencija, kompetencija učenja učenja, građanska kompetencija, poduzetnička kompetencija te svijest i izražavanje kroz kulturu (Europska unija, 2016.).

Izvješća poput onog za 2021., koje je objavila mreža Eurydice (2022.), pružaju uvid u područje obrazovanja i osposobljavanja odraslih u Europi analizirajući pristupe promicanju cjeloživotnog učenja te politike i mjere koje omogućuju veći pristup obrazovanju za odrasle s nižim razinama kvalifikacija. Ova izvješća, koja uključuju podatke iz organizacija poput Eurostata i Cedefopa, omogućuju donositeljima odluka kvalitetnije kreiranje politika koje doprinose razvoju obrazovanja odraslih. Obrazovanje odraslih obuhvaća sve oblike učenja kojima se odrasli bave nakon završetka formalnog obrazovanja. Prema

teoriji obrazovanja odraslih Malcolma Knowlesa, ono se razlikuje od dječjeg obrazovanja (Peterson i Ray, 2013.). To može uključivati formalno, neformalno i informalno učenje. Formalno obrazovanje odraslih odnosi se na strukturirane programe koji vode do priznatih kvalifikacija poput diploma ili certifikata. Neformalno učenje obuhvaća obrazovne aktivnosti koje nisu formalizirane, poput seminara, radionica i tečajeva, dok se informalno učenje odnosi na učenje koje se događa kroz svakodnevne aktivnosti i iskustva bez formalne strukture ili ocjenjivanja. Cilj je obrazovanja odraslih poboljšanje osnovnih vještina, stjecanje novih kvalifikacija te razvoj osobnih i profesionalnih kompetencija (Eurydice, 2022.).

Obrazovanje odraslih ima ključnu ulogu u društvenom i gospodarskom razvoju. Ono povećava zapošljivost, unaprjeđuje vještine potrebne za prilagodbu promjenama na tržištu rada i potiče osobni razvoj. Ovaj rad ima za cilj analizirati trenutačnu ponudu i potražnju za programima obrazovanja odraslih u Europskoj uniji, identificirati ključne trendove, izazove i prilike za poboljšanje tih programa. Istraživanje će pružiti preporuke donositeljima politika i obrazovnim institucijama kako bi se poboljšao pristup i kvaliteta obrazovanja odraslih.

Ključni su ciljevi istraživanja :

- razumijevanje trenutačnog stanja obrazovanja odraslih u različitim državama članicama EU
- identifikacija demografskih karakteristika sudionika i njihovih obrazovnih potreba
- analiza uspješnih modela i praksi u obrazovanju odraslih
- pružanje preporuka za poboljšanje politika i programa obrazovanja odraslih.

TEORIJSKI OKVIR

Pregled literature o obrazovanju odraslih u Europi otkriva bogatstvo istraživanja koja se bave različitim aspektima ove teme. Za potrebe ovog istraživanja odabrani su noviji izvori. Obrazovanje odraslih postalo je ključno pitanje u mnogim europskim zemljama zbog njegove uloge u promicanju cjeloživotnog učenja (Phyu Thwe i Kálmán, 2024), povećanju ekonomske konkurentnosti (Kesner-Škreb, 2007) i poticanju socijalne uključenosti (Kersh i sur., 2021). Europska udruga za obrazovanje odraslih (EAEA) svake godine objavljuje izvješća o stanju obrazovanja odraslih u Europi. Najnovije dostupno izvješće iz 2021. godine obuhvaća 44 zemlje (EAEA, 2024[a]). Ista organizacija objavila je 2019. godine predviđanja o budućnosti obrazovanja odraslih u Europi u dokumentu *Budućnost učenja odraslih u Europi – Temeljni dokument* (EAEA, 2024 [b]). Osim toga, mreža informacija o obrazovanju Eurydice, koju financira Europska komisija i koja je osnovana 1980. godine,

ima ključnu ulogu kao važan izvor podataka o obrazovanju odraslih. Njezin je primarni cilj pružiti ažurirane i pouzdane informacije donositeljima politika u Europskoj uniji i drugim sudionicima o obrazovnim sustavima i politikama. Mreža se sastoji od europske koordinacijske jedinice i nekoliko nacionalnih jedinica smještenih u ministarstvima obrazovanja država članica. Eurydice objavljuje detaljne opise nacionalnih obrazovnih sustava, usporedne studije o specifičnim obrazovnim temama i statističke podatke, podržavajući donošenje odluka temeljenih na dokazima. Pokriva sve razine obrazovanja, od predškolskog do visokog obrazovanja i obrazovanja odraslih. Mreža također igra ključnu ulogu u promicanju europske suradnje u obrazovanju dijeljenjem informacija i najboljih praksi među državama članicama. Nedavno je mreža proširena uključivanjem nacionalnih jedinica iz Gruzije, Moldavije i Ukrajine, što odražava njezinu predanost izgradnji uključivijeg i povezanijeg obrazovnog prostora u Europi (Eurydice, 2024[a, b, c, d]). Publikacija *Pravo na cjeloživotno učenje: Zašto je obrazovanje odraslih važno*, koju je objavio UNESCO (2023), naglašava kritičnu važnost obrazovanja odraslih za društveni i ekonomski razvoj. Obrazovanje odraslih ne samo da poboljšava individualne vještine i znanje, već također potiče inkluziju, smanjuje nejednakosti i podržava održivi razvoj. Kroz cjeloživotno učenje odrasli se mogu prilagoditi brzim promjenama na tržištu rada, poboljšati svoje društvene i ekonomske mogućnosti te aktivno sudjelovati u društvu. Ovaj izvor naglašava da je pravo na cjeloživotno učenje temeljno ljudsko pravo koje doprinosi jačanju demokratskih vrijednosti i društvene kohezije.

Iz perspektive ciljeva održivog razvoja Ujedinjenih naroda (SDGs) (United Nations, 2024), UNESCO-ov Institut za cjeloživotno učenje naglašava značaj obrazovanja odraslih kao ključnog elementa cjeloživotnog učenja. Obrazovanje odraslih pomaže pojedincima da se aktivno uključe u društvo i radno okruženje, čime doprinose ostvarivanju ciljeva održivog razvoja. Ovaj izvor naglašava potrebu za kontinuiranim učenjem kako bi se odgovorilo na globalne izazove, uključujući klimatske promjene i digitalizaciju, te poziva na veću predanost politikama obrazovanja odraslih na globalnoj razini. Među znanstvenicima koji se profesionalno bave ovom temom važno je spomenuti Stephena Brookfielda (2018), koji analizira dvije glavne tradicije kritičke analize koje su oblikovale teoriju obrazovanja odraslih: marksizam i kritičku društvenu teoriju Frankfurtske škole, kao i kritičku pedagogiju povezanu s Paulom Freireom. Također istražuje utjecaj teorija transformativnog učenja, feminističke teorije, *queer* teorije, afrocentrične teorije i teorije kritičke rase na obrazovanje odraslih. Njegov rad pomaže u razumijevanju kako teorija može pridonijeti razgradnji moćnih struktura kritiziranjem ideologija koje ih podržavaju. Sljedeći su Rocco i sur. (2018), koji u svom radu *Kritički zaokret u razvoju ljudskih resursa* istražuju kako su različite kritičke teorije stvorile prostor za kritički razvoj ljudskih resursa (HRD) i kako teorija kritičke rase vodi HRD u radikalnijem smjeru.

Njihov rad pruža uvid u to kako se kritička teorija može primijeniti na razvoj ljudskih resursa, naglašavajući važnost suzbijanja nejednakosti i promicanja socijalne pravde u radnom okruženju. Brown i Bimrose (2018) naglašavaju važnost učenja na radnom mjestu u odnosu na razvoj identiteta. Oni mapiraju promjene u shvaćanju razvoja identiteta na poslu i predstavljaju dva modela učenja koja podržavaju razvoj identiteta u radnom okruženju. Njihov rad pomaže u razumijevanju kako profesionalni razvoj i učenje mogu pridonijeti oblikovanju radnog identiteta. Autori Boyadjieva i Ilieva-Trichkova (2018) istražuju heuristički potencijal pristupa sposobnostima u konceptualizaciji cjeloživotnog učenja i testiraju njegovu empirijsku vrijednost. Oslanjajući se na radove Amartye Sena i Marthe Nussbaum, razvijaju indeks pravednosti u sudjelovanju u obrazovanju odraslih te istražuju prepreke sudjelovanju. Njihov rad doprinosi razumijevanju kako cjeloživotno učenje može biti proces emancipacije i društvene pravde. Lange (2018) istražuje kako obrazovanje za održivost može prijeći s isprazne retorike *(sustainababble*) na značajne društvene promjene. Njezino istraživanje fokusira se na obrazovanje koje transformira društvene strukture kako bi se postigla održivost, naglašavajući ulogu obrazovanja u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja (SDGs).

METODOLOGIJA

Ovo istraživanje upotrebljavalo je kombinaciju kvantitativnih i kvalitativnih metoda za prikupljanje i analizu podataka. Kvantitativni podatci prikupljeni su iz postojećih baza podataka, poput Eurostata i Cedefopa, kako bi se identificirali ključni trendovi i statistički podatci o obrazovanju odraslih u Europskoj uniji. Kvalitativna analiza temeljila se na studijama slučaja iz nekoliko država članica te pregledu relevantne literature. Analiza podataka uključivala je deskriptivnu statistiku, komparativnu analizu i analizu trendova s ciljem prepoznavanja ključnih obrazaca u ponudi i potražnji obrazovanja odraslih. Kvalitativna analiza fokusirala se na identifikaciju uspješnih modela i praksi te razumijevanje izazova i prepreka u obrazovanju odraslih. Sinteza rezultata provedena je integracijom nalaza, čime se dobio sveobuhvatan uvid u stanje obrazovanja odraslih u EU. Na osnovi dobivenih rezultata pružene su preporuke za poboljšanje politika i praksi obrazovanja odraslih.

REZULTATI I RASPRAVA

Trenutačno stanje programa obrazovanja odraslih u EU

Ponuda programa obrazovanja odraslih u Europi obuhvaća različite oblike učenja koji odraslima omogućuju stjecanje novih vještina, unaprjeđenje postojećih kompetencija i povećanje zapošljivosti. Ti programi mogu biti formalni, neformalni i informalni, a svaki od njih ima specifične karakteristike

i ciljeve.Formalno obrazovanje odraslih uključuje strukturirane programe koji vode do priznatih kvalifikacija, poput diploma, certifikata ili drugih oblika akreditacije. Takve programe često organiziraju sveučilišta, strukovne škole i druge obrazovne institucije. Kroz formalno obrazovanje odrasli polaznici imaju priliku steći nove stručne kvalifikacije ili unaprijediti postojeće. Informalno obrazovanje odraslih odnosi se na nenamjerno i nesustavno učenje koje se događa kroz svakodnevne aktivnosti i iskustva. To može uključivati samostalno učenje, učenje kroz radne zadatke, socijalne interakcije i druge oblike neformalnog stjecanja znanja. Istraživanja pokazuju da informalno učenje igra ključnu ulogu u razvoju praktičnih vještina i znanja kojima se odrasli koriste u svakodnevnom životu. Naprimjer, digitalna pismenost često se stječe kroz svakodnevnu uporabu računala i interneta bez formalne obuke (Illeris, 2014). U mnogim europskim zemljama informalno učenje prepoznato je kao važan element cjeloživotnog učenja. Neformalno obrazovanje odraslih također ima značajnu ulogu u cjeloživotnom učenju. Ono obično uključuje organizirane aktivnosti izvan formalnog obrazovnog okvira, poput radionica, programa osposobljavanja u zajednici i online tečajeva. Ovi su programi prilagođeni potrebama odraslih polaznika i često se fokusiraju na specifične vještine ili područja znanja, poput digitalne pismenosti, strukovnih vještina ili osobnog razvoja. Neformalno obrazovanje pruža fleksibilan i pristupačan način stjecanja novih kompetencija bez obveze završavanja formalnih kvalifikacija. Nacionalne i europske obrazovne politike i inicijative često promiču vrijednost informalnog učenja i njegovu integraciju u formalne i neformalne obrazovne sustave (Merriam i Brockett, 1996, str. 173–179). Europska unija ima nekoliko ključnih politika i inicijativa koje podržavaju obrazovanje odraslih. Jedna je od najznačajnijih strategija Europa 2020, koja naglašava važnost cjeloživotnog učenja za postizanje gospodarskog rasta i socijalne kohezije. Ova strategija promiče fleksibilne i inkluzivne obrazovne sustave koji omogućuju pristup obrazovanju za sve građane, uključujući odrasle osobe (EAEA, 2024[b]). Druga je značajna inicijativa program Erasmus+, koji pruža financijsku potporu za obrazovne projekte i mobilnost odraslih polaznika. Ovaj program omogućuje odraslima sudjelovanje u različitim obrazovnim i strukovnim osposobljavanjima diljem Europe, stječući nova znanja i vještine (Erasmus+, 2024[a]).

Uspješni modeli i prakse u obrazovanju odraslih

Jedan od ključnih primjera formalnog obrazovanja odraslih sustav je *Volkshochschulen* (VHS) u Njemačkoj. *Volkshochschulen* su javne institucije koje nude širok raspon obrazovnih programa, uključujući osnovno obrazovanje, srednjoškolske diplome, strukovne tečajeve i pripremne programe za sveučilišta. Ove institucije imaju ključnu ulogu u njemačkom sustavu cjeloživotnog učenja, omogućujući odraslima kontinuirano usavršavanje i prilagodbu promjenama

na tržištu rada (Hinzen & Meilhammer, 2022). U Švedskoj općinski sustavi obrazovanja odraslih (Komvux) pružaju slične mogućnosti. Općine organiziraju programe različitih razina obrazovanja, od osnovnog do višeg srednjeg obrazovanja, omogućujući odraslima stjecanje potrebnih kvalifikacija za tržište rada ili daljnje obrazovanje (Eurydice, 2024[g]). U Finskoj je obrazovanje odraslih integrirano u širi obrazovni sustav, s posebnim naglaskom na fleksibilnost i individualne potrebe polaznika (Eurydice, 2024o). Nastavni plan i program često su prilagođeni uvjetima rada i životnim situacijama sudionika. U Ujedinjenom Kraljevstvu obrazovanje odraslih uključuje različite oblike i razine učenja, od strukovnih tečajeva do visokog obrazovanja. Odrasli mogu pohađati djelomične tečajeve, stručne kvalifikacije i preddiplomske programe kako bi napredovali u svojim karijerama. Institut za obrazovanje odraslih (IAL) i Udruga radničkog obrazovanja (WEA) nude pristupačne tečajeve u lokalnim centrima i *online*, podržavajući odrasle osobe iz različitih zajednica, uključujući one bez prethodnih kvalifikacija (Higginbotham, 2024). U većini europskih obrazovnih sustava postoje *kompenzacijski* ili *korektivni* programi obrazovanja i osposobljavanja povezani s najnižim razinama obrazovanja. Ovi su programi prvenstveno namijenjeni osobama starijima od obvezne školske dobi, uključujući mlade i odrasle koji, iz različitih razloga, nisu završili osnovno obrazovanje. Često se fokusiraju na funkcionalnu pismenost u različitim područjima, uključujući čitanje, pisanje, računanje i informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT). Po završetku polaznici obično dobivaju certifikate ili kvalifikacije potrebne za daljnje obrazovanje unutar formalnog sustava obrazovanja i osposobljavanja. Mnoge kompenzacijske programe karakterizira povezanost sa strukovnim obrazovanjem i osposobljavanjem (VET – *Vocational Education and Training*). Dok početni obrazovni sustavi često nude samo osnovno opće obrazovanje, programi druge šanse često uključuju elemente strukovnog osposobljavanja i omogućuju stjecanje priznatih strukovnih kvalifikacija. Neki od najuspješnijih primjera kompenzacijskih programa provode se u Turskoj, Portugalu, Grčkoj, Estoniji, Rumunjskoj, Hrvatskoj, Slovačkoj, Srbiji, Danskoj, Finskoj, Švedskoj i Norveškoj. U Grčkoj, škole poznate kao *Scholia Defteris Efkerias* nude dvogodišnje programe za odrasle koji nisu stekli osnovnoškolsko obrazovanje. Sličan certifikat može se steći i putem troipolgodišnjih večernjih programa u nižim srednjim školama (*Esperino Gymnasio*), koji su namijenjeni i odraslima i maloljetnicima koji su u radnom odnosu. U Portugalu programi obrazovanja i osposobljavanja odraslih (*Cursos de Educação e Formação de Adultos*) omogućuju stjecanje kvalifikacija na četiri, šest, devet ili dvanaest godina školovanja, ovisno o razini obrazovanja (Eurydice, 2024[h]). U Turskoj se osnovno obrazovanje može završiti u sustavu otvorenog osnovnog obrazovanja (Açık Öğretim Ortaokulu) (VHS[ab], 2024). U Estoniji druga razina strukovnog obrazovanja (*2. taseme kutseõpe*) namijenjena je polaznicima starijima od 17 godina koji nisu završili osnovnu školu. Ovaj

program omogućuje stjecanje strukovne kvalifikacije i može se kombinirati s programom osnovnog obrazovanja za odrasle (*põhiharidus Täiskasvanutele mittestatsionaarses õppevormis*) (Eurydice, 2024 [i]). U Hrvatskoj je obrazovni program za odrasle podijeljen u šest obrazovnih ciklusa, svaki u trajanju od 18 tjedana. Nakon završetka programa, polaznici mogu upisati osnovne strukovne programe osposobljavanja u trajanju od 150 sati (Eurydice, 2024[r]). U Rumunjskoj polaznici programa „Druga šansa" (*Doua şansă*) mogu steći certifikat koji im omogućuje nastavak školovanja na višim razinama. Također, moguće je pohađati 720 sati praktične obuke, a uspješni polaznici dobivaju certifikat strukovne kvalifikacije trećeg stupnja (Eurydice, 2024 [j]). U Slovačkoj, odrasli koji nisu završili niže srednjoškolsko obrazovanje mogu upisati dvogodišnje programe strukovnog obrazovanja s naglaskom na praktičnu nastavu. Iako ovi programi ne omogućuju izravan upis u više srednjoškolske obrazovne programe, uspješni polaznici dobivaju potvrdu o završnom ispitu i strukovnu kvalifikaciju. Nakon završetka programa formalnog osnovnog obrazovanja, polaznici mogu nastaviti obrazovanje u programima viših strukovnih škola (Eurydice, 2024 [k]). U Srbiji je funkcionalno osnovno obrazovanje za odrasle organizirano u tri ciklusa i traje tri do pet godina. Program uključuje osam sati redovite nastave osnovnog i nižeg srednjoškolskog obrazovanja. Prva dva ciklusa fokusiraju se na opće obrazovanje, dok treći ciklus kombinira opće i strukovno obrazovanje (Eurydice, 2024 [l]). U Danskoj je sustav općeg obrazovanja za odrasle (*almen voksenuddannelsen*) namijenjen osobama starijima od 25 godina. Program pokriva isti nastavni sadržaj kao i redovno osnovno i niže srednjoškolsko obrazovanje (*folkeskole*). Polaznici mogu birati između pojedinačnih predmeta ili cijelih programa, koji završavaju pripremnim ispitima za odrasle. Ovi ispiti omogućuju upis u programe viših srednjoškolskih kvalifikacija (Eurydice, 2024 [m]). U Finskoj osnovno obrazovanje za odrasle (*aikuisten perusopetus*) omogućuje polaznicima naknadno stjecanje osnovnoškolskog obrazovanja. Polaznici mogu učiti pojedinačne predmete (npr. jezike) ili se pripremati za završne ispite iz više predmeta, koji omogućuju daljnje obrazovanje (Eurydice, 2024 [o]). U Švedskoj općinski sustav osnovnog obrazovanja za odrasle (*komvux grundläggande nivå*) obuhvaća iste nastavne sadržaje kao i obavezno osnovno obrazovanje (od 1. do 9. razreda), ali je prilagođen odraslim polaznicima. Polaznici koji postignu zadovoljavajuće ocjene u četirima osnovnim predmetima – švedski (ili švedski kao drugi jezik), engleski, matematiku i društvene znanosti – stječu certifikat o završenom obrazovanju (Eurydice, 2024 [g]).U Norveškoj osobe starije od 23 godine s najmanje pet godina radnog iskustva mogu sudjelovati u programima općeg srednjoškolskog obrazovanja za odrasle (*videregående opplæring studieforberedende utdanningsprogramme*), koji traje jednu godinu umjesto standardne tri godine u redovnom sustavu. Program obuhvaća šest predmeta iz općeg obrazovanja (norveški jezik, engleski, matematiku, prirodne znanosti, društvene znanosti i povijest) (Eurydice, 2024 [n]).

U nekim zemljama, kao što su Bugarska, Češka, Rumunjska, Slovačka i Island, ne postoje posebno dizajnirani programi srednjoškolskog obrazovanja za odrasle. U tim zemljama srednjoškolsko obrazovanje (opće ili strukovno) odvija se u različitim fleksibilnim aranžmanima, uključujući programe s nepunim radnim vremenom ili večernje programe. Ovi su programi dostupni svim polaznicima koji više nisu obvezni pohađati redovno obrazovanje. S druge strane, nekoliko zemalja razvilo je sustave kvalifikacija koji nadopunjuju redovni obrazovni sustav. Kvalifikacije obuhvaćene ovim sustavima obično uključuju smanjeni obim nastave, što ih čini pristupačnijom opcijom za odrasle, uključujući one s ograničenim prethodnim formalnim obrazovanjem.

Osim obrazovnih i osposobljavajućih prilika koje vode do priznatih kvalifikacija, državna tijela financiraju i druge vrste obrazovnih programa, uključujući one koji mogu pomoći odraslima u poboljšanju osnovnih vještina. Ti se programi sastoje od tečajeva koje provode različiti obrazovni pružatelji i manje su strukturirani od programa koji vode do priznatih kvalifikacija. Također postoje razlike između programa koji vode do priznatih kvalifikacija i neformalnih programa osnovnih vještina. Prvi tip programa uglavnom se provodi u javnim obrazovnim i osposobljavajućim ustanovama koje su usmjerene na obrazovanje odraslih ili u državnim školama koje pružaju inicijalno obrazovanje i osposobljavanje za mlade. Drugi tip programa provode javne ili privatne institucije za obrazovanje i osposobljavanje odraslih.

Izazovi i prepreke obrazovanju odraslih

Potražnja za obrazovanjem odraslih u Europi raste zbog različitih ekonomskih, društvenih i tehnoloških čimbenika. Taj rast odražava potrebu za kontinuiranim stjecanjem novih vještina i znanja kako bi odrasli mogli prilagoditi se promjenama na tržištu rada i unaprijediti svoje osobne kompetencije. Demografske karakteristike sudionika obrazovanja odraslih u Europi pokazuju značajnu raznolikost. Prema podatcima Eurostata (2024), obrazovanje odraslih privlači širok raspon pojedinaca različitih dobnih skupina, obrazovnih razina i profesionalnih profila. U većini zemalja Europske unije sudionici su prvenstveno osobe starije od 25 godina, no značajan broj mlađih odraslih također sudjeluje u obrazovnim programima kako bi unaprijedili svoje kvalifikacije ili se prekvalificirali za nova zanimanja. Prema istom izvoru, u 2022. godini, kako je vidljivo na slici 1., prosječno 11,9 % osoba u dobi od 25 do 64 godine u Europskoj uniji sudjelovalo je u obrazovanju ili osposobljavanju tijekom prethodna četiri tjedna, što je povećanje od 2,8 postotnih bodova u odnosu na 2020. godinu. Najviša stopa sudjelovanja zabilježena je u Švedskoj (36,2 %), Danskoj (27,9 %), Nizozemskoj (26,4 %) i Finskoj (25,2 %), dok su najniže stope bile u Grčkoj i Bugarskoj. U svim državama članicama Europske

unije, osim u Rumunjskoj i Slovačkoj, žene su imale veću stopu sudjelovanja u obrazovanju odraslih nego muškarci.

Slika 1.

Sudjelovanje odraslih u obrazovanju u EU 2022.

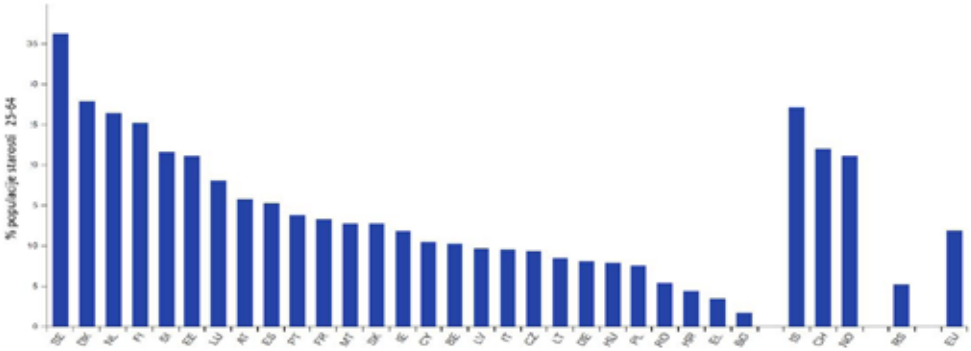

Izvor: Eurostat, 2024.

Motivi za sudjelovanje u obrazovnim programima među odraslima brojni su i raznoliki. Prema Kesner-Škrebu (2007), ekonomski motivi igraju ključnu ulogu jer odrasli žele poboljšati mogućnosti zapošljavanja i napredovati u karijeri. U tom kontekstu, potreba za stjecanjem novih vještina, prekvalifikacijom i usavršavanjem sve je važnija. Od država članica EU očekuje se da ulažu u obrazovanje i razvoj vještina te primjenjuju aktivne mjere zapošljavanja, sve s ciljem izgradnje društva temeljenog na znanju. Društveni motivi također imaju značajnu ulogu. Obrazovanje odraslih doprinosi socijalnoj uključenosti omogućujući pojedincima iz marginaliziranih skupina stjecanje vještina i znanja potrebnih za aktivno sudjelovanje u društvenom i gospodarskom životu. Primjerice, programi učenja jezika za imigrante ili tečajevi digitalne pismenosti za starije osobe doprinose njihovoj društvenoj integraciji i poboljšanju kvalitete života (Kersh i Laczik, 2021). Osobni razvoj i zadovoljstvo još su jedan motiv. Mnogi odrasli sudjeluju u obrazovnim programima kako bi zadovoljili znatiželju, razvili nove hobije ili jednostavno uživali u procesu učenja. Ovakva vrsta motivacije posebno je prisutna u neformalnom obrazovanju, gdje tečajevi često uključuju teme poput umjetnosti, kuhanja, vrtlarstva i drugih osobnih interesa (Jarvis, 2004, str. 16–33, 77). Tržište rada ima značajan utjecaj na potražnju za obrazovanjem odraslih. Promjene u gospodarstvu, tehnološki

napredak i globalizacija sve više zahtijevaju od radne snage da se prilagodi novim uvjetima. To zahtijeva kontinuirano stjecanje novih vještina i znanja.

Prema A. G. Wattsu (2010), koji je ponudio pregled izvještaja *Learning through Life: Inquiry into the Future for Lifelong Learning* autora Schullera i Watsona (2009), cjeloživotno učenje i stjecanje novih vještina ključni su faktori za održavanje konkurentnosti i produktivnosti radne snage. Watts naglašava kako istraživanje uvodi strateški okvir za cjeloživotno učenje u Ujedinjenom Kraljevstvu za sljedećih 10 do 15 godina, identificirajući četiri ključne faze životnog ciklusa: do 25 godina, 25 – 50 godina, 50 – 75 godina, iznad 75 godina. Ovaj model naglašava produžene tranzicije za mlade, dulji radni vijek i prilagodbu povećanom životnom vijeku, s fokusom na osiguravanje da se stečene vještine ne samo usvoje, već i učinkovito primijene za održive gospodarske i društvene koristi.

Jedan je od ključnih zaključaka taj da je potrebno povećati ulaganja u obrazovanje odraslih kako bi se osigurala prilagodljivost radne snage brzim promjenama tržišnih uvjeta. Radnici koji ne stječu nove vještine i ne prilagođavaju se novim tehnologijama i metodama rada suočavaju se s rizicima smanjenih mogućnosti zapošljavanja i stagnacije u karijeri. S druge strane, stjecanje novih vještina i kontinuirano obrazovanje omogućuju radnicima ne samo zadržavanje posla, već i napredovanje u karijeri, doprinos većoj inovativnosti unutar organizacija te zadržavanje relevantnosti na tržištu rada.

Ključni elementi predložene strategije uključuju: uvođenje osobnih obrazovnih računa, koji bi odraslima omogućili upravljanje vlastitim obrazovanjem od 25. godine nadalje te stvaranje snažne infrastrukture za savjetovanje i podršku učenju, koja bi pomogla pojedincima u identificiranju njihovih obrazovnih potreba i mogućnosti. Nedostatak prepoznavanja potrebe za kontinuiranim učenjem i neprilagodba novim uvjetima predstavljaju značajan rizik za pojedince i gospodarstvo u cjelini. Digitalna revolucija, primjerice, dovela je do velikih promjena na tržištu rada, stvarajući potrebu za novim vještinama, poput digitalne pismenosti, upravljanja podatcima i programiranja. Mnogi odrasli odlučuju se za tečajeve i obuke koje im omogućuju stjecanje ovih vještina i ostanak konkurentnima na tržištu rada. Uz tehničke vještine, tržište rada sve više zahtijeva i meke vještine, poput timske suradnje, komunikacije i rješavanja problema. Ove su vještine ključne za uspjeh u modernom radnom okruženju i često su sastavni dio programa obrazovanja odraslih. Programi obrazovanja odraslih sve više uključuju grupne projekte i zadatke koji pomažu polaznicima u razvijanju vještina timskog rada. Ove su vještine ključne za učinkovitu suradnju u profesionalnim okruženjima te povećavaju šanse za zapošljavanje i napredovanje u karijeri. Komunikacijske vještine također su često uključene u kurikulum obrazovanja odraslih, s obzirom na to da su ključne za vođenje sastanaka, prezentacija i svakodnevnih interakcija na radnom mjestu. Scenariji i studije slučaja, koji simuliraju stvarne probleme iz

radnog okruženja, također dobivaju sve veću važnost. Ovi zadatci omogućuju polaznicima primjenu naučenih vještina u kontroliranom okruženju te razvijanje strategija za učinkovito rješavanje problema (Field, 2005, str. 15–29). Ovi su elementi ključni za poboljšanje kompetencija radne snage i povećanje njihove konkurentnosti na tržištu rada. Učinkoviti programi obrazovanja odraslih ne samo da poboljšavaju individualne vještine, već doprinose i većoj produktivnosti i inovativnosti unutar organizacija. Potražnja za obrazovanjem odraslih varira među različitim regijama Europe. Ove razlike često su posljedica različitih ekonomskih, društvenih i kulturnih faktora, kao i različitih razina institucionalne podrške i obrazovnih politika za odrasle. U Njemačkoj postoji duga tradicija cjeloživotnog učenja, podržana snažnim institucionalnim okvirom. *Volkshochschulen* (VHS) ili javna učilišta za obrazovanje odraslih igraju ključnu ulogu u pružanju obrazovnih programa za odrasle. Ove institucije nude širok raspon tečajeva, uključujući jezične tečajeve, informatičke vještine, poslovne vještine, umjetnost i zdravlje. Ova raznolikost omogućuje odraslima pronalazak programa koji odgovaraju njihovim potrebama i interesima. Državna potpora kroz financiranje i politike osigurava visoku razinu dostupnosti i sudjelovanja u obrazovanju odraslih (Eurydice, 2022). U skandinavskim zemljama, poput Švedske, Norveške i Danske, prisutan je sličan pristup. Ove zemlje imaju snažne socijalne sustave i visok stupanj financijske potpore za obrazovanje odraslih. Primjerice, u Švedskoj se obrazovni programi nude kroz općinske sustave obrazovanja odraslih (Komvux), omogućujući građanima stjecanje novih vještina ili prekvalifikaciju za nove karijere. Ovi su programi često besplatni ili subvencionirani, što povećava njihovu dostupnost (Eurydice, 2022). S druge strane, u Italiji i Španjolskoj potražnja je za obrazovanjem odraslih niža. To je djelomično posljedica socioekonomskih faktora, poput veće nezaposlenosti i nižih javnih izdvajanja za obrazovanje odraslih. Također, nedostatak institucionalne podrške može otežati pristup obrazovanju odraslih. Međutim, u tim zemljama raste interes za obrazovanjem odraslih, posebno u sektorima pogođenim gospodarskim promjenama. Primjerice, u Španjolskoj programi učenja jezika i tečajevi digitalnih vještina i IT kompetencija postaju sve popularniji. Ove programe često organiziraju privatne institucije i nevladine organizacije, koje popunjavaju praznine nastale zbog nedostatka državne potpore. U Španjolskoj istraživanje pod nazivom *Društvena i teritorijalna kohezija u Španjolskoj: važnost socioekonomskog konteksta* (Faura-Martínez i sur., 2020) ističe važnost obrazovanja odraslih u kontekstu društvene kohezije i teritorijalne ravnopravnosti. Obrazovanje odraslih prepoznaje se kao ključni element u borbi protiv socijalne isključenosti i nejednakosti. Studija analizira faktore poput prihoda, zapošljavanja, obrazovanja, zdravlja, stanovanja, socijalnih i obiteljskih odnosa te sudjelovanja u društvu, pokazujući da obrazovanje igra ključnu ulogu u poboljšanju društvene mobilnosti i kvalitete života. Autori naglašavaju da su visoke razine socijalne isključenosti povezane

s niskim obrazovnim razinama, što dodatno otežava mogućnosti zapošljavanja i ekonomsku stabilnost. Obrazovanje odraslih pruža prilike za stjecanje novih vještina i prekvalifikaciju, što je posebno važno u kontekstu gospodarskih kriza i brzih promjena na tržištu rada. Programi obrazovanja odraslih pomažu pojedincima prilagoditi se novim zahtjevima tržišta rada, smanjujući tako rizik od socijalne isključenosti. Važnost obrazovanja odraslih također je povezana s potrebom za društvenom inkluzijom, omogućujući marginaliziranim skupinama pristup obrazovnim prilikama koje mogu poboljšati njihov socioekonomski status. Primjerice, programi digitalne pismenosti i učenja jezika za imigrante pridonose njihovoj integraciji u društvo i povećavaju mogućnosti zapošljavanja. U zemljama središnje i istočne Europe, poput Poljske, Mađarske i Češke, sustavi su obrazovanja odraslih u porastu, ali se suočavaju s različitim izazovima. Ekonomske tranzicije i reforme tržišta rada zahtijevaju od radne snage prilagodbu novim uvjetima, što povećava potražnju za obrazovanjem odraslih. Međutim, nedostatak financijskih sredstava i institucionalne podrške može ograničiti pristupačnost i kvalitetu ovih programa. Niža potražnja za obrazovanjem odraslih u tim zemljama, uzrokovana ekonomskim izazovima i ograničenim resursima, povećava interes za obrazovanje kao sredstvo društvene mobilnosti.

IMPLIKACIJE ZA POLITIKE I PRAKSU

Prema OECD-u (2024), nekoliko ključnih preporuka može poboljšati obrazovanje odraslih, osobito u manje razvijenim regijama i među skupinama s nižom stopom sudjelovanja:

1. Potrebno je povećati financijsku podršku kroz stipendije, subvencije i besplatne programe za odrasle, osobito one iz socioekonomski ugroženih skupina. Ova mjera može značajno povećati dostupnost obrazovanja odraslih, što je ključno za osnaživanje pojedinaca i poboljšanje njihovih profesionalnih i osobnih prilika.
2. Važno je razviti lokalne inicijative koje će omogućiti pristup obrazovanju na razini zajednice. Poticanje lokalnih zajednica na razvijanje i provedbu obrazovnih programa prilagođenih specifičnim potrebama lokalnog stanovništva može rezultirati boljim obrazovnim ishodima. Ovi programi mogu uključivati tečajeve prilagođene određenim skupinama, poput starijih osoba, nezaposlenih ili migranata (Erasmus+, 2024[b]).
3. Poboljšati ulaganje u infrastrukturu za obrazovanje odraslih može poboljšati pristup i kvalitetu obrazovanja. To uključuje digitalne resurse, tehnologije i *online* platforme koje omogućuju fleksibilnije učenje. Digitalizacija obrazovanja osobito je korisna za odrasle koji

usklađuju obrazovanje s radnim i obiteljskim obvezama (European Commission, 2024).

4. Suradnja s privatnim sektorom može osigurati da obrazovni programi budu usmjereni na konkretne potrebe tržišta rada. Poslodavci mogu imati važnu ulogu u definiranju vještina koje su potrebne na tržištu te osigurati mogućnosti za praktično učenje i stažiranje. Uspješni primjeri ove suradnje uključuju programe učenja temeljenog na radu i strukovnog obrazovanja koji omogućuju polaznicima primjenu stečenih znanja u stvarnim radnim okruženjima (Erasmus+, 2024[b]).
5. Važno je povećati svijest o važnosti obrazovanja odraslih kroz informativne kampanje i promociju cjeloživotnog učenja. Informiranost građana o dostupnim mogućnostima obrazovanja može značajno povećati sudjelovanje u obrazovnim programima. Primjerice, mnogi pojedinci nisu svjesni besplatnih ili subvencioniranih programa koji su im dostupni, što smanjuje njihovu stopu sudjelovanja (EPALE, 2024).

Ovaj dio također sadrži analizu specifičnih programa obrazovanja odraslih u nekoliko država članica Europske unije, uz analizu rezultata i učinaka tih programa. Cilj ovih studija slučaja bio je pokazati na koji način različiti pristupi mogu pridonijeti uspješnosti obrazovanja odraslih.

U Njemačkoj djeluje *Volkshochschulen* (VHS). Riječ je o javnim centrima za obrazovanje odraslih, koji su ključni element sustava obrazovanja odraslih u Njemačkoj. Ove institucije nude širok raspon obrazovnih programa, uključujući jezične tečajeve, IT vještine, umjetnost, obrt i građansko obrazovanje. Osnovani su s ciljem pružanja pristupačnog i visokokvalitetnog obrazovanja svim građanima, neovisno o njihovu prethodnom obrazovnom ili socijalnom porijeklu, te su postali središnji dio njemačkog sustava obrazovanja odraslih. Što se tiče strukture i financiranja, VHS centri financiraju lokalne vlasti, savezne države i savezne vlade, čime se osigurava stabilno financiranje i široka dostupnost programa. Svaki VHS djeluje kao autonomna institucija koja prilagođava svoje programe lokalnim potrebama, no svi centri slijede nacionalne smjernice koje osiguravaju visoku kvalitetu obrazovanja. Osim osnovnog financiranja, VHS centri djelomično ovise i o naknadama koje plaćaju polaznici, iako su te naknade često subvencionirane kako bi se osiguralo da obrazovanje ostane dostupno svima. Prema izvješću Saveznog instituta za strukovno obrazovanje i osposobljavanje (BIBB), više od šest milijuna ljudi svake godine sudjeluje u programima koje nude VHS centri, što ih čini najvećim pružateljima obrazovanja odraslih u zemlji (BIBB, 2021). Uloga VHS centara nije samo poučavanje praktičnih vještina, već i promicanje socijalne uključenosti i aktivnog građanstva. Ovi programi omogućuju ljudima svih dobi i socijalnih skupina da unaprijede svoje vještine i znanje, čime pridonose osobnom razvoju i profesionalnom napretku. VHS centri nude

širok spektar obrazovnih programa. Među najpopularnijima su jezični tečajevi koji polaznicima omogućuju poboljšanje jezičnih vještina, što je ključno za zapošljavanje i integraciju, osobito za imigrante. Također, važnu ulogu imaju IT tečajevi, koji polaznicima pomažu prilagoditi se digitalnom svijetu i povećati zapošljivost. Osim toga, VHS centri nude i kreativne tečajeve, poput likovne umjetnosti i obrtništva, koji doprinose osobnom zadovoljstvu i kulturnom obogaćivanju polaznika. Jedan je od ključnih faktora uspjeha VHS centara njihova dostupnost. Centri su smješteni u gotovo svakom gradu i većem naselju u Njemačkoj, omogućujući većini stanovništva jednostavan pristup obrazovnim programima. Mnogi tečajevi prilagođeni su radno aktivnim osobama, s nastavom koja se održava u večernjim satima ili vikendom. Kvaliteta obrazovanja u VHS centrima strogo je regulirana. Nacionalne smjernice i standardi osiguravaju da svi tečajevi zadovoljavaju određene kriterije kvalitete, a instruktori su obično visokokvalificirani stručnjaci u svojim područjima (BIBB, 2024; EAEA, 2024[b]).

U Švedskoj djeluje *Komvux*, što je skraćenica za *Kommunal vuxenutbildning* ili općinsko obrazovanje odraslih. U pitanju je ključni program obrazovanja odraslih u Švedskoj. Ovaj program nudi širok raspon tečajeva prilagođenih potrebama odraslih učenika, omogućujući im da poboljšaju svoje obrazovanje, steknu nove vještine ili se prekvalificiraju za druga zanimanja. Programi *Komvuxa* posebno su osmišljeni kako bi pružili fleksibilnost u učenju, što je iznimno korisno za one koji već rade ili imaju druge obveze. Program *Komvux* financiraju općine uz potporu državnih sredstava. Ova kombinacija financiranja osigurava široku dostupnost i pristupačnost tečajeva za sve odrasle građane. Svaka općina organizira i upravlja vlastitim programom *Komvux*, prilagođavajući ponudu tečajeva specifičnim potrebama lokalnog stanovništva. Programi uključuju osnovno i srednjoškolsko obrazovanje, strukovne i tehničke vještine te programe za učenike s posebnim potrebama (*Skolverket,* 2024). Prema istraživanju koje je provela Švedska nacionalna agencija za obrazovanje (*Skolverket,* 2024), oko 60 % sudionika uspješno završava svoje tečajeve, što potvrđuje visoku učinkovitost programa Komvux. Mnogi od tih sudionika koriste se novostečenim kvalifikacijama kako bi napredovali u karijeri ili ostvarili pristup visokom obrazovanju. Jedan od ključnih faktora uspjeha programa *Komvux* njegova je fleksibilnost. Tečajevi se često nude u večernjim satima ili *online*, omogućujući polaznicima da usklade obrazovanje, rad i obiteljske obveze. Ova fleksibilnost posebno je važna za odrasle koji rade i žele poboljšati svoje obrazovanje ili steći nove vještine a da pritom ne moraju odustati od svojih profesionalnih i osobnih obveza. Uspjeh programa *Komvux* ogleda se u činjenici da 60 % sudionika uspješno završava svoje tečajeve, čime poboljšavaju svoje profesionalne kvalifikacije i povećavaju mogućnosti za zapošljavanje (Skolverket, 2024).

U Španjolskoj *Centros de Educación de Adultos* (CEA) ključne su institucije za obrazovanje odraslih u Španjolskoj. Ovi centri pružaju obrazovne programe prilagođene potrebama odraslih polaznika, s posebnim naglaskom na marginalizirane skupine i osobe s nižim stupnjem obrazovanja. CEA centri nude širok raspon tečajeva, uključujući osnovno i srednjoškolsko obrazovanje, strukovno osposobljavanje i jezične tečajeve, a sve s ciljem poboljšanja zapošljivosti i poticanja socijalne uključenosti. CEA centre financira regionalne ili lokalna vlast, uz dodatnu potporu nacionalne vlade putem Ministarstva obrazovanja, strukovnog osposobljavanja i sporta (Ministerio de Educación, Formación Profesional y Deportes – MEFPD). Ova kombinacija financiranja osigurava dostupnost i kvalitetu obrazovanja odraslih za sve građane. Svaka regija prilagođava svoje programe specifičnim potrebama lokalnog stanovništva, osiguravajući da ponuđeni tečajevi budu usklađeni s potrebama tržišta rada i zahtjevima polaznika (MEFPD, 2024). Prema istom istraživanju koje je proveo MEFPD (2024), programi koje nude CEA centri značajno su doprinijeli smanjenju stope nezaposlenosti među odraslim polaznicima. Istraživanje pokazuje da su ovi programi smanjili stopu nezaposlenosti polaznika za 15 %, što potvrđuje visoku učinkovitost i relevantnost ovih obrazovnih inicijativa u poboljšanju zapošljivosti. CEA centri su široko rasprostranjeni diljem Španjolske, omogućujući jednostavan pristup obrazovnim programima većini stanovništva. Tečajevi su često fleksibilni, s mogućnostima večernjeg i *online* obrazovanja, što polaznicima omogućuje usklađivanje obrazovanja s radnim i obiteljskim obvezama. Kvaliteta obrazovanja u CEA centrima osigurana je putem kvalificiranih instruktora i modernih nastavnih metoda, koje jamče relevantnost i učinkovitost ponuđenih tečajeva (Eurydice, 2024[p)])

Programi i inicijative obrazovanja odraslih u Poljskoj obuhvaćaju širok spektar aktivnosti usmjerenih na poboljšanje vještina i kvalifikacija odraslih polaznika. Ovi programi osmišljeni su kako bi zadovoljili potrebe tržišta rada i podržali koncept cjeloživotnog učenja, omogućujući odraslima da unaprijede svoje profesionalne i osobne vještine. Obrazovanje odraslih u Poljskoj organiziraju različite institucije, uključujući javne škole, visoka učilišta i privatne obrazovne centre. Programi su financirani iz državnog proračuna, fondova Europske unije i lokalnih izvora. Takav sustav financiranja omogućuje široku dostupnost i pristupačnost obrazovnih programa za sve odrasle građane, neovisno o njihovom prethodnom obrazovnom ili socijalnom statusu. Prema zakonima i politikama usvojenima u Poljskoj i Europskoj uniji, rabe se sljedeći pojmovi u vezi s obrazovanjem i osposobljavanjem odraslih. Kontinuirano obrazovanje (CE) (*kształcenie ustawiczne*), definirano u Zakonu o školskom obrazovanju (*ustawa Prawo oświatowe*) (članak 4., stavak 30.), odnosi se na obrazovanje i osposobljavanje u školama za odrasle, sektorima drugog stupnja strukovnog obrazovanja i postsekundarnim školama, kao i na stjecanje novih i dopunskih znanja, vještina i profesionalnih kvalifikacija izvan školskog sustava

za osobe koje su završile obvezno obrazovanje. Obrazovanje odraslih (AE) **(***edukacja dorosłych***)** rabi se kao ekvivalent za obrazovanje i osposobljavanje odraslih (*AET – kształcenie i szkolenia dorosłych*). AET se provodi i kao praktično osposobljavanje na radnom mjestu te kao organizirane aktivnosti građanskih grupa ili zajednica. Prema izvješću mreže *Eurydice*, programi obrazovanja odraslih u Poljskoj imaju ključnu ulogu u smanjenju socijalne isključenosti i povećanju zapošljivosti. Ovi programi omogućuju polaznicima stjecanje novih vještina i kvalifikacija koje su tražene na tržištu rada, čime doprinose njihovom profesionalnom razvoju i ekonomskom napretku. Programi obrazovanja odraslih u Poljskoj osmišljeni su tako da budu dostupni i fleksibilni, prilagođeni potrebama odraslih polaznika. Tečajevi se često nude u večernjim satima i *online*, što, kao i u drugim zemljama, omogućuje sudionicima da usklade obrazovanje s radnim i obiteljskim obvezama. Osim toga, mnogi programi nude mogućnost priznavanja prethodnog učenja i iskustva, što ubrzava proces stjecanja novih kvalifikacija Statistics Poland, 2024, Eurydice, 2024[b]).

SINTEZA NALAZA I PREPORUKE ZA POBOLJŠANJE POLITIKA I PRAKSI U OBRAZOVANJU ODRASLIH

Rezultati istraživanja o ponudi i potražnji za obrazovanjem odraslih u Europskoj uniji ukazuju na značajne razlike među državama članicama, kao i na zajedničke izazove i mogućnosti za unaprjeđenje sustava obrazovanja odraslih. Ova rasprava analizira ključne nalaze, identificira područja koja zahtijevaju dodatnu pažnju te pruža preporuke za poboljšanje obrazovnih politika i praksi.

Ključni nalazi

Uočene su razlike u dostupnosti i kvaliteti obrazovnih programa. Studije slučaja pokazale su da zemlje s dobro razvijenim sustavima obrazovanja odraslih, poput Njemačke i Švedske, imaju visoke stope sudjelovanja i širok raspon kvalitetnih programa. U Njemačkoj sustav *Volkshochschulen* (VHS) nudi raznolike tečajeve, od učenja jezika do stjecanja IT vještina, omogućujući odraslima poboljšanje kompetencija i povećanje zapošljivosti. U Švedskoj programi *Komvux* pružaju fleksibilne mogućnosti učenja, što je ključno za visoku stopu uspješnosti polaznika. S druge strane, zemlje poput Italije i Španjolske bilježe niže stope sudjelovanja zbog socioekonomskih faktora i nedostatka institucionalne podrške.

Ekonomski motivi, poput povećane zapošljivosti i mogućnosti napredovanja u karijeri, glavni su faktori koji potiču odrasle na uključivanje u obrazovne programe. Istraživanja pokazuju da odrasli koji sudjeluju u obrazovnim programima imaju veće šanse za pronalazak zaposlenja i napredovanje u karijeri. Društveni motivi, poput inkluzije i osobnog razvoja, također imaju

značajnu ulogu, osobito za marginalizirane skupine, koje kroz obrazovanje stječu potrebne vještine za aktivno sudjelovanje u društvu.

Tržište rada brzo se mijenja zbog tehnološkog napretka i globalizacije, stvarajući potrebu za kontinuiranim učenjem i prilagodbom novim vještinama. Digitalne vještine, poput upravljanja podatcima i programiranja, postaju sve važnije, a programi obrazovanja odraslih sve češće uključuju tečajeve koji odgovaraju tim potrebama. Tzv. „meke vještine", poput timskog rada i komunikacije, također su ključne za uspjeh u modernom radnom okruženju i često su integrirane u programe obrazovanja odraslih.

Potražnja za obrazovanjem odraslih varira među europskim regijama. Zemlje s jakom tradicijom cjeloživotnog učenja, poput Njemačke i skandinavskih zemalja, bilježe visoke stope sudjelovanja zbog snažne institucionalne podrške i javnih ulaganja. Nasuprot tome, zemlje poput Italije i Španjolske pokazuju niže stope sudjelovanja zbog ekonomskih izazova i nedostatka podrške za programe obrazovanja odraslih.

Identifikacija nedostataka i izazova

U mnogim manje razvijenim regijama nedostatak financijskih sredstava ograničava pristup programima obrazovanja odraslih. To se posebno odnosi na socioekonomski ugrožene skupine, koje nemaju potrebna sredstva za sudjelovanje u obrazovanju. Nadalje, nedostatak specijaliziranih institucija za obrazovanje odraslih i neadekvatna infrastruktura otežavaju provedbu učinkovitih obrazovnih programa. Mnoge zemlje nemaju dovoljno razvijene institucionalne okvire koji bi omogućili širok pristup obrazovanju odraslih. Osim toga, nedostatak digitalne infrastrukture i tehnologije predstavlja značajan izazov, osobito u ruralnim područjima. Digitalna podjela između urbanih i ruralnih regija ograničava pristup obrazovnim resursima i sprečava ravnomjernu raspodjelu obrazovnih mogućnosti.

Preporuke za poboljšanje

Osiguravanje većeg broja stipendija, subvencija i besplatnih programa za odrasle, osobito za socioekonomski ugrožene skupine, može značajno povećati pristup obrazovanju. Osim toga, poticanje lokalnih zajednica na razvoj obrazovnih programa prilagođenih specifičnim potrebama stanovništva može povećati učinkovitost obrazovnih inicijativa. Ulaganje u digitalne resurse i tehnologije može omogućiti širi pristup obrazovnim sadržajima i povećati fleksibilnost učenja, što je posebno važno za zaposlene odrasle osobe. Jačanje suradnje između vlada, nevladinih organizacija i privatnog sektora može doprinijeti razvoju relevantnih obrazovnih programa koji odgovaraju potrebama tržišta rada. Organizacija kampanja za podizanje svijesti o značaju cjeloživotnog učenja može motivirati veći broj odraslih na uključivanje

u obrazovne aktivnosti, povećavajući ukupno sudjelovanje i pridonoseći društvenoj inkluziji.

ZAKLJUČAK

Ovo istraživanje naglašava ključnu ulogu obrazovanja odraslih u prilagodbi na brze ekonomske, tehnološke i društvene promjene s kojima se suvremeno društvo suočava. Analizom programa obrazovanja odraslih diljem Europske unije postalo je jasno da, iako su neke države članice razvile pristupačne i visokokvalitetne sustave, druge se suočavaju sa značajnim izazovima koji otežavaju sudjelovanje i postizanje rezultata. Zemlje poput Njemačke i Švedske pokazuju kako snažna institucionalna podrška i adekvatno financiranje mogu dovesti do uspješnih programa koji omogućuju odraslima stjecanje novih vještina i kvalifikacija. S druge strane, zemlje poput Italije i Španjolske, koje se suočavaju sa socioekonomskim nejednakostima i ograničenim resursima, imaju poteškoća u pružanju jednake razine pristupa obrazovanju. Međutim, rastući interes za obrazovanje odraslih u tim regijama, osobito u područjima poput IT-a i digitalnih vještina, ukazuje na potencijal za napredak ako se osigura odgovarajuća podrška. Nalazi istraživanja također naglašavaju sve veću važnost cjeloživotnog učenja u današnjem svijetu, koji se brzo mijenja. Digitalna revolucija stvorila je potrebu za vještinama poput digitalne pismenosti, programiranja i upravljanja podatcima, uz meke vještine kao što su komunikacija, timski rad i rješavanje problema. Obrazovanje odraslih ne samo da pomaže pojedincima da ostanu konkurentni na tržištu rada, već i podržava šire ciljeve društvene uključenosti i osobnog razvoja, od integracije marginaliziranih skupina do promicanja aktivnog sudjelovanja u društvu. Kako bi se ostvario napredak, potrebno je riješiti postojeće nejednakosti i učiniti sustave obrazovanja odraslih u Europskoj uniji inkluzivnijima, fleksibilnijima i otpornijima. Iako su u ovoj studiji već izložene detaljne strategije, širi fokus treba biti na osiguravanju da ti napori dovedu do stvarnih promjena. Povećanjem dostupnosti, poticanjem suradnje među sektorima i uporabom digitalnih inovacija, države članice mogu izgraditi snažniji temelj za cjeloživotno učenje koji će biti od koristi pojedincima i društvu u cjelini. Obrazovanje odraslih nije samo ekonomski alat – ono je put prema osnaživanju, jednakosti i napretku. Prihvaćanjem ovih mogućnosti i rješavanjem izazova, Europska unija može stvoriti obrazovni sustav koji priprema svoje stanovništvo za budućnost te podržava održiv rast i razvoj u godinama koje dolaze.

LITERATURA

Boyadjieva, P. i Ilieva-Trichkova, P. (2018). Lifelong learning as an emancipation process: A capability approach. U M. Milana, S. Webb, J. Holford, R. Waller i P. Jarvis (ur.), *The Palgrave international handbook on adult and lifelong education and learning*. Macmillan Publishers Ltd. https://doi.org/10.1057/978-1-137-55783-4_15.

Brookfield, S. (2018). Critical adult education theory: Traditions and influence. U M. Milana, S. Webb, J. Holford, R. Waller i P. Jarvis (ur.), *The Palgrave international handbook on adult and lifelong education and learning*. Macmillan Publishers Ltd. https://doi.org/10.1057/978-1-137-55783-4_4

Brown, A. i Bimrose, J. (2018). Learning and identity development at work. U M. Milana, S. Webb, J. Holford, R. Waller i P. Jarvis (ur.), *The Palgrave international handbook on adult and lifelong education and learning*. Macmillan Publishers Ltd. https://doi.org/10.1057/978-1-137-55783-4_14.

Bundesinstitut für Berufsbildung (BIBB) (lipanj 2021). Data Report 2021, *bibb.de,* https://www.bibb.de/datenreport/en/datenreport_2021.php

Bundesinstitut für Berufsbildung (BIBB) (lipanj 2024). Participation of individuals in continuing vocational education and training, *bibb.de*, https://www.bibb.de/en/712.php

Deutscher Volkshochschul-Verband (VHS) (lipanj 2024[a]). Community Learning in Turkey. *dvv-international.de*. https://www.dvv-international.de/en/adult-education-and-development/editions/aed-812014-communities/community-learning-in/community-learning-in-turkey

Deutscher Volkshochschul-Verband (VHS) (lipanj 2024[b]). Adult Education Trends and Issues in Europe. *dvv-international.de.* https://www.dvv-international.de/en/adult-education-and-development/editions/aed-722009/documents/adult-education-trends-and-issues-in-europe

Electronic Platform for Adult Learning in Europe (EPALE) (2024). Erasmus+ for Adult Education, *EPALE* – Electronic Platform for Adult Learning in Europe, *epale.ec.europa.ec.* https://epale.ec.europa.eu/en/erasmus-adult-education

Erasmus+ (lipanj 2024[a]). Adult education, *erasmus-plus.ec.europa.eu*. https://erasmus-plus.ec.europa.eu/opportunities/opportunities-for-organisations/learning-mobility-of-individuals/adult-education

Erasmus+ (lipanj 2024[b]). Partnerships for cooperation -What are partnerships for cooperation?, *erasmus-plus.ec.europa.eu*. https://erasmus-plus.ec.europa.eu/programme-guide/part-b/key-action-2/partnerships-cooperation

European Association for the Education of Adults (EAEA) (lipanj 2024[a]). Country reports, countryreport. *EAEA.org.* https://countryreport.eaea.org/lander/articles/Adult%20education%20trends%202020

European Association for the Education of Adults (EAEA) (lipanj 2024[b]). The Future of Adult Learning in Europe. *EAEA.org*. https://eaea.org/wp-content/uploads/2019/12/The-future-of-adult-learning-in-Europe.pdf

European Association for the Education of Adults (EAEA) (lipanj 2024[c]). Country Report on Adult Education in GERMANY. *EAEA.org*. https://eaea.org/wp-content/uploads/2018/01/germany_country-report-on-adult-education-in-germany.pdf

Europska komisija (2021). EACEA – Obrazovanje i osposobljavanje odraslih u Europi – stvaranje uključivih načina stjecanja vještina i kvalitfikacija. *Izvješće Eurydicea*. https://op.europa.eu/hr/publication-detail/-/publication/827fcd9c-1a8cdigital-11ec-b4fe-01aa75ed71a1

Europska komisija (2024). Digital Education Action Plan (2021-2027), *education.ec.europa.eu.* https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/action-plan

Europska unija (2016). Preporuka vijeća od 19. 12. 2016. o oblicima usavršavanja: nove prilike za odrasle (2016/C 484/01). *eur-lex.europa.eu*.

https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016H1224(01)

Eurostat (lipanj 2024). Adult learning statistics, *ec.europa.eu*, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Adult_learning_statistics

Eurydice (2022). Obrazovanje i osposobljavanje odraslih, *Europska komisija, Luxemburg – Ured za publikacije EU*. https://op.europa.eu/hr/publication-detail/-/publication/827fcd9c-1a8c-11ec-b4fe-01aa75ed71a1

Eurydice (lipanj 2024[a]). Welcome to Eurydice, *Eurydice.com*, https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/

Eurydice (lipanj 2024[b]). Poland – Adult education and training, *Eurydice.com.* https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/poland/adult-education-and-training

Eurydice (lipanj 2024[c]). About, *Eurydice.com*, https://www.eurydice.org/about/

Eurydice (lipanj 2024[d]). Eurydice Network, *Eurydice.com*. https://en.wikipedia.org/wiki/Eurydice_Network

Eurydice (lipanj 2024[e]). About, *Eurydice.com*. https://www.eurydice.org/about/

Eurydice (lipanj 2024[f]). Building Bridges: Eurydice Network's Enlargement, *Eurydice.com.* https://eurydice.eacea.ec.europa.eu

Eurydice (lipanj 2024[g]). Sweden – Adult education and training, *Eurydice.com.* https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/sweden/adult-education-and-training

Eurydice (lipanj 2024[h]). Portugal – Adult education and training, *Eurydice.com*. https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/portugal/adult-education-and-training

Eurydice (lipanj 2024[i]). Estonia – Adult education and training, *Eurydice.com*. https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/estonia/adult-education-and-training

Eurydice (lipanj 2024[j]). Romania – Adult education and training, *Eurydice.com*. https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/romania/adult-education-and-training

Eurydice (lipanj 2024[k]). Slovakia – Adult education and training, *Eurydice.com*. https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/slovakia/adult-education-and-training

Eurydice (lipanj 2024[l]). Serbia – Adult education and training, *Eurydice.com*. https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/serbia/adult-education-and-training

Eurydice (lipanj 2024[m]). Denmark – Adult education and training, *Eurydice.com*. https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/denmark/adult-education-and-training

Eurydice (lipanj 2024[n]). Norway – Adult education and training, *Eurydice.com*. https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/norway/adult-education-and-training

Eurydice (lipanj 2024[o]). Finland – Adult education and training, *Eurydice.com*. https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/finland/adult-education-and-training

Eurydice (lipanj 2024[p]). Spain – Adult education and training, *Eurydice.com*. https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/spain/adult-education-and-training

Eurydice (lipanj 2024[r]). Croatia – Adult education and training, *Eurydice.com*. https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/croatia/overview

Faura-Martínez, Ú., Lafuente-Lechuga, M. i García-Luque, O. (2020). Social and Territorial Cohesion in Spain: Relevance of the Socioeconomic Context, *Social Indicators Research*, Vol.150, 501-547. https://link.springer.com/article/10.1007/s11205-020-02308-9.

Field, J. (2005). *Social Capital and Lifelong Learning*, *The Policy Press*, University of Bristol.

Higginbotham, D. (lipanj 2024). Adult education, *Prospects.ac.uk*. https://www.prospects.ac.uk/further-education/adult-education

Hinzen, H. i Meilhammer, E. (2022). 100 years of Volkshochschule in Germany – 50 years of DVV International: Signposts for local and global comparative perspectives on adult learning and education, International Review of Education, Vol.68, 125-154. https://link.springer.com/article/10.1007/s11159-022-09944-y

Illeris, K. (2014). Transformative Learning and Identity, *Journal of Transformative Education.* Vol.12. Issue: 2. https://doi.org/10.1177/1541344614548423.

Jarvis, P. (2004). Adult Education and Lifelong Learning – Theory and Practice, *Taylor & Francis Group*, *RoutledgeFalmer.* https://doi.org/10.4324/9780203561560.

Kersh, N. i Laczik, A. (2021). Towards understanding of policy transfer and policy learning in adult education in the context of United Kingdom, *Research in Comparative & International Education*, Vol. 0(0) 1–21. https://doi.org/10.1177/17454999211061236

Kersh, N., Toiviainen, H., Pitkänen, P. i Zarifis, G. K. (2021). *Young Adults and Active Citizenship: Towards Social Inclusion Through Adult Education*, https://doi.org/10.1007/978-3-030-65002-5. Springer International Publishing AG.

Kesner-Škreb, M. (2007). Lisabonska strategija, *Financijska teorija i pr*aksa, *31*(4), 441–443. https://hrcak.srce.hr/22020

Lange, E. A. (2018). Transformative Sustainability Education: From Sustainababble to a Civilization Leap (397–419), *The Palgrave International Handbook on Adult and Lifelong Education and Learning*. Edited by Marcella Milana, Sue Webb, John Holford, Richard Waller, and Peter Jarvis. Macmillan Publishers Ltd. https://link.springer.com/chapter/10.1057/978-1-137-55783-4_21.

Merriam, S. B. i Brockett, R. G. (1996). *The Profession and Practice of Adult Education: An Introduction* (Jossey Bass Higher and Adult Education Series). John Wiley & Sons, Inc.

Ministerio de Educación, Formación Profesional y Deportes (MEFPD) (lipanj 2024). Centros de Educación de Adultos en España. *educacionyfp.gob.es*. https://www.educacionfpydeportes.gob.es/dam/jcr:45801dfe-5f5c-4ec1-bda8-ccbe137fee3a/re33603-pdf.pdf

OECD (lipanj 2024). Adult learning and education. Global Policy Solutions. https://gpseducation.oecd.org/revieweducationpolicies/#!node=41761&filter=all

Peterson, C. M. i Ray, C. M. (2013). Andragogy and Metagogy: The Evolution of Neologisms, *Journal of Adult Education*, *42*(2), 80–85. https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1047343.pdf

Phyu Thwe, W. i Kálmán, A. (2024). Lifelong Learning in the Educational Setting: A Systematic Literature Review, *The Asia-Pacific Education Researcher*, *33*, 407–417. https://link.springer.com/article/10.1007/s40299-023-00738-w

Rocco, T. S., Munn, S. L. i Collins, J. C. (2018). The Critical Turn in Human Resources Development (227–244), *The Palgrave International Handbook on Adult and Lifelong Education and Learning*. Edited by Marcella Milana, Sue Webb, John Holford, Richard Waller, and Peter Jarvis. Macmillan Publishers Ltd. https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1523422314543847.

Skolverket (lipanj 2024). This is the Swedish National Agency for Education, *skolverket.se*, https://www.skolverket.se/andra-sprak-other-languages/english-engelska

United nations (lipanj 2024). Department of Economic and Social Affairs – Sustainable Development, *sdgs.un.org.* https://sdgs.un.org/goals

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) (2023). The right to lifelong learning: Why adult education matters. *Unesco.org*. https://www.unesco.org/en/articles/right-lifelong-learning-why-adult-education-matters

Watts, A. G. (2010). Learning through life: inquiry into the future for lifelong learning – Book review of Schuller T. & Watson D. 2009, Leicester, *National Institute for Adult Continuing Education*. https://doi.org/10.1080/03069885.2010.490414